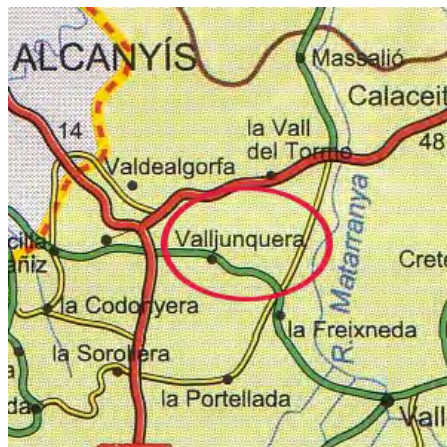

M A T A R R A N Y A

V A L L J U N Q U E R A

Informador: Domingo Bel i Gasulla, natural de Valljunquera.

Font: J. J. Rovira Climent. *La gent del Matarranya*. Barcelona: Columna-Tresmall, 1996, p. 55-57.

Arribem a una caseta amb hort adosat i jardí previ, al qual dóna accés una petita porta de ferro. Fem sonar el timbre i no respon ningú. Al cap d'una estoneta assoma per un bancal d'enfront un senyor que és el que buscàvem.

—Vine Domingo que este sinyor te vol veure.

Arriba un home polit i increïblement àgil, si tenim en compte que l'any passat va complir els noranta. Ens saludem i passem a casa. Seiem al voltant d'una estufa de llenya, que està apagada; de fet, entra un sol escalfador pel gran finestral que mira migdia. Domingo està disposat a contar tot el que sap sense embussos, i no li dóna pena que engegue la gravadora portàtil. Té la cara una mica eixuta i els ulls vius; el front remata en una d'aquelles gorretes de propaganda, amb visera de plàstic, que tant d'èxit tenen en el món dels pagesos; en aquest cas, és de la marca ERTOIL. A la paret d'enfront penja un enorme tapís de fil acrílic amb tres grans cèrvols (*sic*) color xocolata bevent a un rierol. Damunt d'una tauleta hi ha un llum de llautó i un donquijote-sanchopanza del mateix material. Domingo comença a parlar. Vet ací el seu relat:

«M'avuelo ere pelaire i ere de Cinctorres.

—Mira per a on... Quants anys té, vostè?

—Els noranta-i-un complits.

—I encara llaura amb el motocultor?

—Pos sí. Hai enganxat este matí, però m'hai cansat. M'avuelo ere pelaire, i va baixar de Cinctorres.

—Quina faena feen els pelaires?

—Cardar llana, traïen l'estam, traïen lo fil per a fer la roba interior, i en el fusam i la davanadora i au! A Valljunquera hi havien set bigues. Recordo totes les bigues que han treballat al poble i encar hai minjat torraes de les bigues.

—Què són torraes de les bigues?

—Mira, una llesca de pa, en una mica de sucre i oli damunt i a fer la torrada al molí.

—Eren unes peces molt grans en unes abraçadores de ferro i a la punta de la biga anae una roda penjà, atornillada a la biga... havie de ser de cervera, no n'hi ha res que ho puguere aguantar, més que la cervera pa fer la rosca, perquè la fusta de la cervera no esllissa, volte.»

Me n'adono que la vida ens ensenya i la paraula descriu ben a penes quatre coses, però, en realitat, té una funció evocadora d'allò que cadascú ha viscut. Ells saben perfectament què és una biga; jo només arribo a saber què no és. En bona mesura un escriptor és no res més que un màgic evocador de vivències, utilitzant les paraules com a mitjà.

Li faig saber al senyor Domingo la finalitat de la meua visita, tot demanant-li si em pot contar coses.

«Sí, home, sí. Ja m'ha tocat açò, perquè miro... Lo catedràtic de la Universitat de Barcelona, me'n vaig tirar tres dies a vuit hores cada dia.¹ Me'l va portar lo secretari que tenim al poble.»

¹ Domingo Bel Gasulla va ser l'únic informador de Valljunquera (loc. 131) de l'ALDC. Joaquim Rafel i Fontanals va ser qui va entrevistar-lo els dies 30-31 de juliol i 1-2 d'agost de 1971. Segons la descripció de l'ALDC, Domingo tenia aquell estiu 65 anys. Era natural Valljunquera, com sa mare; son pare era de la Torre del Comte (Matarranya) i la cònjuge de Barcelona. Al text explica que son iaio era de Cinctorres (Ports). Joaquim Rafel va llegir la seua tesi doctoral *La lengua catalana fronteriza en el Bajo Aragón meridional* (Barcelona: Universitat de Barcelona, 1981) el dia 8-10-1973.